

Нормативно-правові акти починають діяти:

- а) з часу, що зазначений у самому нормативно-правовому акті чи спеціально прийнятому акті;
- б) після 10 днів з моменту його опублікування;
- в) якщо нормативно-правовий акт не публікується, то з моменту одержання його виконавцями.

Нормативно правовий акт впливає на всі сторони життя будь-якого суспільства. Завдяки йому регулюються багато соціально-економічних, політичних, трудових, сімейних і інших правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України: за станом на 28.06.1996 . – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – Назва з екрану.
2. Пушняк О. В. Ультраактивна дія в часі нормативно-правових актів / О. В. Пушняк // Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. праць. – Х. : Право, 2005. – Вип. 9. – С. 152-160.
3. Матузов Н. І. Теорія держави й права / Н. І. Матузов, А. В. Малько: підручник. – М.: Юрист, 2004. – 512 с.
4. Тихомиров Ю. О. Правові акти / Ю. О. Тихомиров, І. В. Комелевская: навчально-практичний посібник. – М.: Юридичний коледж МДУ, 1995. – 162 с.

Балашова Ірина Олександрівна,
курсант 2-го курсу, ННІ №1 НАВС
Науковий керівник: Тихомиров Д.О.
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук

МІСЦЕ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Під *судовою практикою* зазвичай розуміють ті положення (рішення) судів, які виробляються судами при розгляді певної категорії справ (наприклад, щодо встановлення батьківства, відшкодування шкоди, яка заподіяна джерелом підвищеної небезпеки тощо).[1]

Підвищення ролі й значення суду на сучасному етапі зумовлює постановку багатьох пов'язаних з цим проблем по-новому. Вирішального значення набуває питання про визначення місця і ролі судової практики взагалі в правовій системі України, і, зокрема, в системі джерел права. Судова практика на сьогодні – це, насамперед, носій об'єктивної інформації, що своєчасно сигналізує про ефективність прийнятих законодавцем правових норм та необхідність їх подальшого вдосконалення і розвитку. Відповідно особливу актуальність на сьогодні складають дослідження можливостей судової практики виступати джерелом права в межах української правової системи, чому є багато причин.[9]

Правова легалізація судової практики як джерела права відбулась із прийняттям *Закону України "Про судоустрій та статус суддів"*. Зокрема ч. 2 ст. 13 згаданого Закону визначає, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами, та їх об'єднаннями на всій території України.[5]

Слід зазначити, що питання природи судової практики, її місця в правовій системі завжди хвилювали юридичну науку. Зокрема, *Г. Ф. Шершеневич* ототожнює судову практику із судовими рішеннями. Він зазначає, що судові рішення може мати подвійне значення: воно вирішує конкретний випадок, який викликав судову діяльність, та може стати правилом вирішення подібних випадків у майбутньому. У другому випадку це рішення набуває характеру прецеденту. [11]

Про те, яке місце судовий прецедент займає в практичній юриспруденції і яке місце йому відведено в правовій системі України де-юре, говорив один із представників провідних українських юридичних компаній *Андрій Астапов*, керуючий партнер «AstapovLawyers»:

"По-перше, згідно з ч. 1 ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», при розгляді справ українські суди застосовують як джерело права практику Європейського суду з прав людини. [4]

По-друге, судовий прецедент часто використовується в судовій практиці «неформально». Особливо його значення проявляється після внесення значних змін до законодавства.

Якщо говорити про значення прецедентів в Україні, необхідно торкнутися ще одного важливого питання, яке має саме безпосереднє відношення до прецедентів.

Нові редакції Цивільного процесуального, Господарського процесуального кодексів України, а також Кодексу адміністративного судочинства України (ст. ст. 355, 111-16, 237 відповідно) містять наступну

підставу для скасування рішень вищих спеціалізованих судів: неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що тягне ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах." [8]

Як зазначали відомі компаративісти, зокрема *М. Н. Марченко* [3], *Р Давід* [6], ситуація, у якій судовий прецедент формально не визнається, а фактично існує і застосовується, є доволі типовою для країн романо-германського права. Просто судовий прецедент існує в таких країнах в інших, різних, часом завуальованих, модифікаціях. У такому контексті можна приділити увагу таким актам судової влади:

1. Рішення у конкретних справах вищих національних судів, які є фактично обов'язковими з метою одноманітного застосування законів. Рішення Верховного Суду України завжди були і є певними взірцями судової практики. [7].

2. Узагальнення судової практики, що здійснюється вищими судовими органами, на основі аналізу і дослідження судової практики з вирішення однотипних справ судами всіх інстанцій. В Україні такі узагальнення, роз'яснення, які мають на сьогодні важливе, але, на жаль, уже не обо в'язкове значення, здійснюються Верховним Судом України та вищими спеціалізованими судами.

3. Безумовно, акти Конституційних судів, які свого часу пан *С. Шевчук*, директор Центру порівняльного права, назвав «квазіпрецедентними» в контексті української правової системи [10].

Загалом, поняття «судова практика» дуже багатогранне, однак у контексті реалізації адміністративної та судової реформ варто детальніше звернутись до однієї з найважливіших конституційних гарантій, а саме, можливості скасування судами нормативно-правових актів, що на сьогодні займає центральне місце в механізмі реалізації прав і свобод людини. В Україні це закріплено в ст. 55 Конституції України, яка передбачає можливість судової перевірки рішень, тобто будь-який нормативний акт може бути оскаржений до суду. [9]

Отже, судова практика стає джерелом права, якщо в нормативно-правових актах містяться прогалини, їх текстуальний виклад є неоднозначним, суперечливим, що зумовлює появу проблем під час правозастосування. Нормативний зміст мають рішення Конституційного Суду України щодо конституційності правових актів і законопроектів про внесення змін до Конституції України, акти офіційного тлумачення Конституції і законів України та рішення Європейського суду з прав людини. Варто також зазначити, що вітчизняні суди у своїй судовій практиці зобов'язані використовувати не лише положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а й рішення та практику Європейського суду з прав людини як джерела права. [2]

Список використаних джерел:

1. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. Навч. посіб. — К. Істина, 2005. — 312 с.
2. Зміївська С. С. Судова практика як джерело формування й розвитку права [Електронний ресурс] / С. С. Зміївська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2015. — Режим доступу до ресурсу: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc14/part_1/10.pdf.
3. *Марченко М. Н. Правовые системы современного мира: Учебное пособие.* - М.: Зерцало, 2001.- 394 с.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 // Офіційний вісник України. - 2006. - №12.
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року N 2453- VI // Відомості Верховної Ради України від 22.10.2010 - 2010 р., № 41, / № 41-42; № 43; № 44-45 /, стор. 1468
6. Рене Давид, Камилла Жоффе-Спинози. Основные правовые системы современности.- М.: Международные отношения, 1999.- 400 с.
7. Судебная практика в советской правовой системе / Под ред. С. Н. Братуся.- М.: Юридическая литература, 1975.- С. 58.
8. Судовий прецедент. Закон передбачає, а практика в своєму розпорядженні [Електронний ресурс] // Право України – Режим доступу до ресурсу: <http://pravo-ukraine.org.ua/analytics/pravoprimerenie/10777-sudovij-precident-zakon-peredbachaye-a-praktika-svoyemu-rozporядzhenni>.
9. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел права України [Електронний ресурс] / Д. Ю. Хорошковська // наукові записки. Том 26. Юридичні науки. — 2004. — Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/naukma/law/2004_26/20_horoshkovska_dyu.pdf.
10. Шевчук С. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту // Право України- 2000- № 2.- С 45-48.
11. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права: [учеб. пособие]: в 2 т. / Г. Ф. Шершеневич. - М. : Юрид. колледж МГУ. 1995. - Т.2. - 1995. - 207 с.

Білоус Олег Дмитрович, аспірант